

Violeta Slavu

**Drept civil. Teoria generală.
Subiectele de drept civil**

- Sinteze
- Spețe
- Teste tip grilă

Ediția a 2-a, revizuită și adăugită

Editura
Hamangiu
2021

Capitolul III

Teoria actului juridic civil

3.1. Definiția actului juridic civil. Accepțiuni

Actul juridic civil reprezintă manifestarea de voință, expresă sau tacită, făcută cu intenția de a produce efecte juridice în sensul de a da naștere, modifica sau stinge un raport juridic civil concret.

Expresia *act juridic civil* este susceptibilă de două înțelesuri:

- *negotium juris*, caz în care exprimă operațiunea juridică (de exemplu, vânzare, donație, închiriere, împrumut etc.);
- *instrumentum probationes*, caz în care semnifică înscrisul constatator, suportul material care fixează operațiunea juridică.

3.2. Clasificarea actelor juridice civile – criterii

Actele juridice civile se clasifică în raport de mai multe criterii, astfel:

1. În funcție de numărul părților, distingem între *actele juridice civile unilaterale*, *actele juridice civile bilaterale* și *actele juridice civile multilaterale*;

- *actul juridic civil unilateral* reprezintă actul juridic civil care se naște în mod valabil prin exprimarea unei singure voințe, a unei singure părți (testamentul, renunțarea la un drept, oferta);
- *actul juridic civil bilateral* reprezintă rezultatul acordului de voință a două părți (contractul de vânzare, contractul de locațiune, contractul de mandat, contractul de întreținere etc.);
- *actul juridic civil multilateral* este rezultatul acordului de voință a trei sau mai multe persoane (contractul de societate civilă dacă a fost încheiat de cel puțin trei asociați, convenția de împărțeață atunci când sunt trei sau mai mulți coproprietari).

Precizări:

- noțiunea de parte nu este totuna cu noțiunea de persoană, în sensul că o parte poate fi formată din una sau mai multe persoane. De exemplu, soții A și B înstrăinează un imobil lui C. În acest caz, identificăm că este vorba de un contract de vânzare (adică act juridic civil bilateral) format prin exprimarea voinței a două părți (vânzătorii și cumpărătorul). Observăm,

așadar, că înstrăinează două persoane (soții A și B), dar aceștia formează o singură parte (vânzătorul);

- clasificarea actelor juridice în unilaterale și bilaterale (după criteriul numărului părților) nu trebuie confundată cu clasificarea contractelor în unilaterale (contractul de împrumut, donația fără sarcini etc.) și bilaterale, criteriul în acest caz fiind conținutul lor. Toate contractele, deci și cele unilaterale sunt acte juridice bilaterale, în schimb actele juridice unilaterale nu sunt contracte, deoarece nu sunt rezultatul unui acord de voință, ci rezultatul manifestării unilaterale de voință. *Contractul unilateral* reprezintă actul juridic civil bilateral care dă naștere la obligații în sarcina doar a uneia dintre părți. *Contractul bilateral*, numit și *sinalagmatic*, reprezintă actul juridic civil bilateral care dă naștere la drepturi subiective civile și obligații civile în favoarea, respectiv sarcina ambelor părți. Astfel, în contractul de vânzare, vânzătorul este creditorul dreptului de a primi prețul, dar și debitorul obligației *de a da*, adică de a transmite dreptul de proprietate și al obligației *de a face*, care este obligația de a preda bunul, în timp ce cumpărătorul este titularul dreptului de a primi dreptul de proprietate, precum și de a primi bunul, și în același timp este și debitorul obligației de a plăti prețul (obligație *de a face*).

Clasificarea prezintă importanță practică sub următoarele aspecte:

- regimul juridic al viciilor de consimțământ este diferențiat. Astfel, elementul obiectiv al dolului, când acesta constă într-un *fapt comisiv*, în materia liberalităților (inclusiv testament care, după cum deja știm, este un act juridic civil unilateral) poate îmbrăca forma captației sau sugestiei, înțelegând prin acestea o formă de manipulare a afecțiunii sau pasiunii unei persoane pentru a o determina să facă un legat. Mai mult decât atât, lipsa discernământului și dolul sub forma captației se exclud datorită incompatibilității lor;
- actele juridice civile bilaterale și multilaterale pot fi revocate de comun acord de către părți, printr-un act simetric celui de constituire (*mutuus consensus – mutuus dissensus*), în timp ce asupra actelor juridice civile unilaterale nu se poate reveni prin manifestarea de voință în sens contrar a autorului actului, decât în cazurile prevăzute expres de lege;
- pentru stabilirea valabilității unui act juridic civil, în cazul actelor juridice civile unilaterale se cercetează valabilitatea voinței unice a autorului actului care este necesară, dar și suficientă pentru nașterea actului, în timp ce în cazul actelor juridice civile bilaterale sau multilaterale se cercetează valabilitatea voinței fiecărui participant la încheierea actului juridic civil.

2. După scopul urmărit de părți la încheierea lor, deosebim între *acte juridice civile cu titlu oneros* și *acte juridice civile cu titlu gratuit*, astfel:

- *actele juridice civile cu titlu oneros* sunt cele prin care, în schimbul folosului patrimonial procurat de o parte celeilalte părți, se urmărește obținerea altui folos patrimonial.

Acestea, la rândul lor, se împart în:

- *acte juridice civile comutative* – acte juridice civile cu titlu oneros în care părțile cunosc sau pot să cunoască, din chiar momentul încheierii lor, existența și întinderea obligațiilor ce le revin (cum ar fi contractul de vânzare^[1], contractul de locațiune^[2], contractul de depozit^[3] etc.) și
- *acte juridice civile aleatorii* – acte juridice civile cu titlu oneros în care părțile au în vedere posibilitatea unui câștig și riscul unei pierderi, datorită unei împrejurări viitoare și incerte, de care depinde întinderea sau chiar existența obligațiilor lor (cum ar fi contractul de rentă viageră^[4], contractul de asigurare^[5] etc.).

Importanța distincției între aceste două categorii de acte juridice cu titlu oneros constă în faptul că, de exemplu, acțiunea în resciziune (pentru leziune) își găsește aplicabilitatea numai în cazul actelor juridice civile comutative;

^[1] Art. 1650 alin. (1) C. civ. dispune: „*Vânzarea* este contractul prin care vânzătorul transmite sau, după caz, se obligă să transmită cumpărătorului proprietatea unui bun în schimbul unui preț, pe care cumpărătorul se obligă să îl plătească” (s.n.); pentru dezvoltări, a se vedea M. TĂBĂRAȘ, *Contracte speciale. Sinteze. Modele de contracte. Teste grilă*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 1-6.

^[2] Art. 1777 C. civ. dispune: „*Locațiunea* este contractul prin care o parte, numită locator, se obligă să asigure celeilalte părți, numite locatar, folosința unui bun pentru o anumită perioadă, în schimbul unui preț, denumit chirie” (s.n.); pentru dezvoltări, a se vedea *ibidem*, p. 120-133.

^[3] Art. 2103 alin. (1) C. civ. dispune: „*Depozitul* este contractul prin care depozitarul primește de la deponent un bun mobil, cu obligația de a-l păstra pentru o perioadă de timp și de a-l restitui în natură” (s.n.); pentru dezvoltări, a se vedea *ibidem*, p. 207-214.

^[4] Art. 2242 C. civ. dispune: „(1) Prin *contractul de rentă viageră* o parte, numită debirentier, se obligă să efectueze în folosul unei persoane, numită credirentier, prestații periodice, constând în sume de bani sau alte bunuri fungibile. (2) *Renta viageră* se constituie pe durata vieții credirentierului dacă părțile nu au stipulat, constituirea acesteia pe durata vieții debirentierului sau a unei persoane determinate” (s.n.); pentru dezvoltări, a se vedea *ibidem*, p. 238-247.

^[5] Art. 2199 C. civ. alin. (1) dispune: „Prin contractul de asigurare, contractantul asigurării sau asiguratul se obligă să plătească o primă asigurătorului, iar acesta din urmă se obligă ca, în cazul producerii riscului asigurat, să plătească o indemnizație, după caz, asiguratului, beneficiarului asigurării sau terțului păgubit”.

- *actele juridice civile cu titlu gratuit* sunt acelea prin care se procură un folos patrimonial fără a se urmări obținerea altui folos patrimonial în schimb. Acestea se clasifică la rândul lor în *acte dezinteresate și liberalități*:
- *actele dezinteresate* sunt acele acte juridice civile cu titlu gratuit prin care dispunătorul procură un avantaj patrimonial altei persoane, fără să-și micșoreze patrimoniul (cum ar fi contractul de mandat gratuit^[1], contractul de comodat^[2], contractul de depozit neremunerat ș.a.);
 - prin *liberalități* se înțeleg acele acte juridice civile cu titlu gratuit prin care dispunătorul își micșorează patrimoniul cu folosul patrimonial procurat gratificatului (cum ar fi legatul^[3], contractul de donație^[4], contractul de mecenat^[5] ș.a.).

Importanța distincției între aceste două categorii de acte juridice civile cu titlu gratuit constă în următoarele: condițiile de fond sunt mai restrictive în privința liberalităților, astfel în cazul încălcării rezervei succesoriale^[6] sunt supuse reducăunii^[7]

^[1] Art. 2009 C. civ. dispune: „*Mandatul* este contractul prin care o parte, numită mandatar, se obligă să încheie unul sau mai multe acte juridice pe seama celeilalte părți, numită mandant.” (s.n.), iar potrivit art. 2010 alin. (1) teza I C. civ., mandatul poate fi cu titlu gratuit sau cu titlu oneros. De asemenea, prin aceleași dispoziții legiuitorul a instituit *prezumpția de gratuitate a mandatului*, cu excepția actelor de exercitare a unei activități profesionale, caz în care mandatul se prezumă a fi cu titlu oneros.

^[2] Art. 2146 C. civ. dispune: „*Împrumutul de folosință* [contract de comodat – n.a.] este contractul cu titlu gratuit prin care o parte, numită comodant, remite un bun mobil sau imobil celeilalte părți, numite comodatar, pentru a se folosi de acest bun, cu obligația de a-l restitui după un anumit timp”.

^[3] Art. 986 C. civ. dispune: „*Legatul* este dispoziția testamentară prin care testatorul stipulează ca, la decesul său, unul sau mai mulți legatari să dobândească întregul său patrimoniu, o fracțiune din acesta sau anumite bunuri determinate” (s.n.).

^[4] Art. 985 C. civ. dispune: „*Donația* este contractul prin care, cu intenția de a gratifica, o parte, numită donator, dispune în mod irevocabil de un bun în favoarea celeilalte părți, numită donatar” (s.n.).

^[5] Potrivit art. 1 alin. (3) din Legea nr. 32/1994 privind sponsorizarea (M. Of. nr. 129 din 25 mai 1994), „*Mecenatul* este un act de liberalitate prin care o persoană fizică sau juridică, numită mecena, transferă, fără obligație de contrapartidă directă sau indirectă, dreptul său de proprietate asupra unor bunuri materiale sau mijloace financiare către o persoană fizică, ca activitate filantropică cu caracter umanitar, pentru desfășurarea unor activități în domeniile: cultural, artistic, medico-sanitar sau științific, cercetare fundamentală și aplicată”.

^[6] *Rezerva succesorală* reprezintă jumătate din cota legală. *Cota legală* reprezintă partea din moștenire la care au dreptul, în virtutea legii, moștenitorii rezervari. Așadar, beneficiarii rezervei succesoriale sunt moștenitorii rezervari. Aceștia sunt, potrivit art. 1087 C. civ., soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați ai defunctului.

^[7] *Reducțiunea liberalităților excesive* reprezintă o sancțiune de drept civil ce constă în reducerea liberalităților excesive (donații și legate instituite de către de cuius) peste limitele

numai liberalitățile, nu și actele dezinteresate. De asemenea, în materie succesorală, succesorii sunt obligați să raporteze donațiile^[1] (nu și actele dezinteresate) dispuse de către *de cuius* în favoarea lor.

Importanța practică a *clasificării actelor juridice civile în acte juridice civile cu titlu oneros și acte juridice civile cu titlu gratuit* privește următoarele aspecte:

- regim juridic diferit din punctul de vedere al capacității de a încheia acte juridice civile. Astfel, legea impune condiții mai restrictive în cazul actelor juridice civile cu titlu gratuit, în sensul că aceste acte juridice civile nu pot fi încheiate de persoane lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă și nici prin reprezentare sau, după caz, nici cu autorizarea prealabilă a ocrotitorului legal;
- regim juridic diferit privind condițiile de valabilitate a consimțământul. Astfel, în cazul actelor juridice civile cu titlu gratuit, leziunea, ca viciu de consimțământ, nu poate fi invocată;
- garanția pentru evicțiune^[2] este, de regulă, întâlnită în categoria actelor juridice civile cu titlu oneros și numai în mod excepțional, în categoria actelor juridice civile cu titlu gratuit.

3. După efectul lor, deosebim: *acte juridice civile constitutive, acte juridice civile translative și acte juridice civile declarative*, astfel:

- *actele juridice civile constitutive* sunt acelea care dau naștere unor drepturi subiective civile care nu au existat anterior (cum ar fi actul juridic civil prin care se constituie un drept de gaj sau o ipotecă);
- *actele juridice civile translative* sunt acelea care au ca efect strămutarea unui drept subiectiv din patrimoniul unei persoane în patrimoniul altei persoane (de exemplu, contractul de vânzare, contractul de donație);
- *actele juridice civile declarative* sunt cele care au ca efect consolidarea unui drept subiectiv civil preexistent (de exemplu, actul juridic confirmativ;

cotității disponibile. Cotitatea disponibilă reprezintă partea patrimoniului succesoral al unei persoane care depășește rezerva succesorală asupra căreia se poate dispune prin liberalități, fără a exista riscul ca acestea să fie supuse reducăunii. Cota disponibilă reprezintă, așadar, ceea ce rămâne după scăderea din masa succesorală a rezervei succesorale.

^[1] Art. 1146 alin. (1) C. civ. dispune: „*Raportul donațiilor* este obligația pe care o au între ei soțul supraviețuitor și descendenții defunctului care vin efectiv și împreună la moștenirea legală de a readuce la moștenire bunurile care le-au fost donate fără scutire de raport de către cel ce lasă moștenirea” (s.n.).

^[2] *Evicțiunea* constă în pierderea în tot sau în parte, de către cumpărător a dreptului de proprietate asupra bunului cumpărat ca urmare a valorificării de către vânzător sau un terț a unui drept asupra bunului ce face obiectul contractului de vânzare.

tranzacția^[1], în anumite cazuri, deoarece poate avea și efecte translative sau constitutive).

Importanța acestei clasificări se manifestă sub următoarele aspecte:

- efectele lor se produc diferit în sensul că, în timp ce actele juridice civile constitutive și cele translative își produc efectele numai pentru viitor (*ex nunc*), în cazul actelor juridice civile declarative efectele acestora se produc și pentru trecut (*ex tunc*);
- condiția publicității imobiliare privește, de regulă, numai actele juridice civile constitutive și translative de drepturi ce poartă asupra unor bunuri imobile;
- sancțiunea rezoluțiunii, pentru neexecutarea culpabilă a obligației de către una dintre părți, intervine numai în categoria actelor juridice civile constitutive sau translative cu executare *uno actu*.

4. În funcție de importanța lor, deosebim între *acte juridice civile de conservare*, *acte juridice civile de administrare* și *acte juridice civile de dispoziție*, astfel:

- *actele juridice civile de conservare* sunt acelea prin care se urmărește preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil. Includem în această categorie întreruperea unei prescripții, înscrierea unei ipoteci, somația^[2] ș.a. Actul de conservare necesită, de regulă, cheltuieli mult mai mici raportat la valoarea dreptului salvat printr-un astfel de act, motiv pentru care este întotdeauna avantajos pentru autorul său;
- *actele juridice civile de administrare* sunt actele juridice civile prin care se urmărește să se realizeze o normală punere în valoare a unui bun sau patrimoniu. Totuși, actul juridic civil de administrare a unui bun privit *ut singuli* se deosebește de actul juridic de administrare a unui patrimoniu, deoarece dacă în cazul celui dintâi punerea în valoare a bunului nu necesită înstrăinarea lui, în cazul celuiilalt, poate fi și un act de înstrăinare (raportat la operațiunea juridică însă raportat la patrimoniu rămâne act de administrare). De exemplu, închirierea unui imobil reprezintă un act de administrare singular, deoarece asigură o normală punere în valoare a imobilului. Dacă însă imobilul raportat la patrimoniu reprezintă o povară, deoarece costurile cu întreținerea sunt mult

^[1] Art. 2267 alin. (1) C. civ. dispune: *Tranzacția* este contractul prin care părțile previn sau sting un litigiu, inclusiv în faza executării silite, prin concesiile sau renunțări reciproce la drepturi ori prin transferul unor drepturi de la una la cealaltă” (*s.n.*). Pentru dezvoltări a se vedea M. TĂBĂRAȘ, *op. cit.*, p. 264-270; F. MOȚIU, *Contracte speciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 317-323.

^[2] *Somația* reprezintă comunicarea scrisă prin care creditorul solicită debitorului să-și execute obligația.

prea ridicate (iar chiria încasată nu acoperă aceste cheltuieli), acesta poate fi înstrăinat, actul de înstrăinare având semnificația unui act de administrare raportat la patrimoniul, deși în fapt îmbracă forma unui act de dispoziție. Actele juridice civile de administrare nu trebuie confundate cu actele juridice administrative, acestea din urmă sunt acte ce emană de la autoritățile administrației publice centrale sau locale;

- *actele juridice civile de dispoziție* sunt actele juridice civile care au ca rezultat fie ieșirea din patrimoniul a unui drept subiectiv civil, cum ar fi vânzarea, donația, fie grevarea cu sarcini a unui bun, de exemplu, constituirea unei ipoteci.

Această clasificare prezintă *importanță* sub următoarele aspecte:

- capacitatea de a încheia acte juridice civile se manifestă diferit raportat la cele trei categorii de acte. Astfel, *actele juridice civile de dispoziție* pot fi încheiate de persoana cu *deplină capacitate de exercițiu* (majorul/persoana care a împlinit 18 ani sau minorul căsătorit) și de persoana cu *capacitate restrânsă de exercițiu* (minorul cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani), însă în acest ultim caz, numai cu *încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal* și cu *autorizarea instanței de tutelă*. Persoanele lipsite de capacitate de exercițiu (minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani) pot încheia acte juridice civile de dispoziție numai prin reprezentantul legal și cu autorizarea instanței de tutelă. Totuși, actele mărunte de dispoziție pot fi încheiate și de minor, cum ar fi cumpărături mărunte (rechizite, alimente). *Actele de conservare* pot fi încheiate și de persoana lipsită de capacitate de exercițiu, iar actele de administrare, în măsura în care nu sunt lezionare, pot fi încheiate de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă fără încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal, iar pentru cei lipsiți de capacitate de exercițiu, actele de administrare se încheie de reprezentantul lor legal;
- în condițiile unui mandat general, mandatarul poate încheia numai acte de conservare și de administrare, pentru actele de dispoziție fiind necesar un mandat special;
- în materie succesorală, actele de conservare și actele de administrare cu caracter urgent nu pot fi considerate acte de acceptare tacită a moștenirii, în timp ce actele de administrare care nu au caracter urgent și angajează viitorul, precum și actele de dispoziție pot fi considerate acte de acceptare tacită a moștenirii.